

Psykoterapeuttisesti painottuneen sielunhoidon ei tulisi olla rippisalaisuus

JOHANNA POLITI

Rippisalaisuuden vuoksi papin ja virassa olevan lehtorin voi olla vaikea tehdä lastensuojeluilmoitusta, kun kyse on sielunhoidossa ilmitulleesta tai epäiltävissä olevasta lapsen tai nuoren kaltoinkohtelusta. Ongelmia saattaa syntyä myös kirkon perheneuvottelussa sovellettavasta korostetusta salassapidosta. Kirkko on mukana monissa sosiaali- ja terveydenhuollon verkostoissa, mutta sielunhoidon kohdalla yhteistyö on haasteellista. Yritykset selkeyttää kirkkolakia sielunhoidon, salassapidon ja lastensuojelun suhteen ovat kaikki tähän mennessä epäonnistuneet.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko haluaa olla mukana lapsi- ja nuorisotyössä. Kirkkolaki rajaa pappien ja virassa olevien lehtoreiden toimintamahdollisuuksia lastensuojelukysymyksissä merkittävästi, sillä sielunhoitoa harjoittavien pappien ja lehtoreiden ei ole aina helppo tarvittaessa tehdä lastensuojeluilmoitusta. Kirkon johdossa ei ole tähän mennessä nähty tarvetta kirkkolain muuttamiselle.

Lapsen ja nuoren kaltoinkohtelu ei välttämättä johda rikosseuraamuksiin, vaan useimmiten lastensuojelutoimiin. Kirkkolain rikoskeskeinen lähtökohhta ilmoitusvelvollisuuden suhteen on ongelmallinen, sillä sielunhoidon määrittäminen rippisalaisuudeksi voi saattaa papin tilanteeseen, jossa hänellä on varsin huonot edellytykset arvioida mahdollisuuttaan tehdä lastensuojeluilmoitus. Mahdollinen riittävän tiedon puuttuminen lapsen ja nuoren terveen kasvun ja kehityksen edellytyksistä sekä vaikeudet konsultoida esimerkiksi lasten- tai aikuispsykiatrian asiantuntijoita sielunhoidossa kuulluista asioista johtanevat osaltaan siihen, että käytännössä harva pappi tohtii tehdä lastensuojeluilmoitusta vedoten vakavan sai-

rauden tuottamiseen lapselle, terveyden törkeään vaarantamiseen tai ihmisoikeusrikkomukseen, vaikka näitä perusteita voitaisiin joissakin tapauksissa käyttää jo nykyisenkin kirkkolain puitteissa.

Rippisalaisuudesta säädetään kirkkolain 5 luvun 2 §:ssä seuraavasti:

Yksityisessä ripissä tai muuten sielunhoidossa papille uskotua asiaa ei saa ilmaista, eikä myöskään sitä henkilöä, joka papille on uskoutunut. Kun pappia kuulustellaan todistajana, hän ei saa ilmaista sitä, mitä yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa on hänelle uskottu. Jos joku yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa ilmaisee yleisen lain mukaan ilmiannettavan rikoksen olevan hankkeissa, papin on kehoitettava häntä ilmoittamaan asiasta viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa. Jollei hän suostu siihen, papin on kerrottava hyvissä ajoin ja varovasti asiasta viranomaiselle, kuitenkin niin, ettei asianomainen suoraan tai välillisesti tule siitä ilmi.

Sielunhoito rippisalaisuutena on lisätty kirkkolakiin vuonna 1964. Lisäys oli kenties aikanaan edistykseellinen. Lapsen ja nuoren kaltoinkohtelua ei vielä 1960-luvulla osattu ilmiönä täysin ymmärtää. Pari- ja perheväkivallan, kuritusväkivallan, lapsen ja nuoren kroonisen emotionaalisen laiminlyönnin, emotionaalisen väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön huomattava merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle ei ollut tiedossa, eikä sitä siten voinut ottaa huomioon kirkkolakia uudistettaessa.

Sielunhoito ymmärretään eri asiaksi kuin kertarippi (ns. korvarippi tai salarippi). Kertarippi on monille tuttu lähinnä elokuvista. Luterilaiset eivät käytännössä hakeudu kertaripille, joka on jäänyt

heille mahdollisuutenakin tuntemattomaksi. Ker-taripin funktio on pitkälle korvattu sielunhoidol-la. Tämä on julkisessa keskustelussa jäänyt usein selventämättä.

LASTENSUOJELULAKI, RIKOSLAKI, JA KIRKKOLAKI

Lastensuojelulain mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon, opetus-, nuoris- ja poliisitoimen, rikos-seuraamislaitoksen, palo- ja pelastustoimen, so-siaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskun-nan, turvapaikan hakijoiden vastaanottoimintaa harjoittavan yksikön taikka koululaisten aamu- ja il-tapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat henkilöt sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoit-tamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toi-mielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehi-tystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä.

Lastensuojeluilmoituksen tekeminen ei ole vain velvollisuus tietyissä tilanteissa, vaan myös oikeus. Kaikkia kansalaisia ajatellen lastensuojelulakia on pyritty selkeyttämään, jotta tarpeellinen lastensuo-jeluilmoitus ei jäisi tekemättä vääränlaisen epäröin-nin vuoksi. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä aina kun perustellusti uskoo, että lapsella tai nuorella on lastensuojelullisen avun tarve. Ilmoittajan ei tarvit-se varmasti tietää tai todistaa, että tällainen tarve todella on olemassa, vaan jatkoselvittely kuuluu viranomaisille ja asiantuntijoille.

Uusi lastensuojelulaki tuli voimaan 1.1.2008. Lain tarkennukset, muun muassa säädös lasten-suojelutarpeen arvioimisen pyynnöstä ja ennakoli-sesta lastensuojeluilmoituksesta tulivat voimaan 1.3.2010.

Rippisalaisuuden murtaa vain, mitä on säädet-y rikoslain 15 luvun 10 pykälän törkeään rikoksen

ilmoittamatta jättämisestä. Poikkeuksena pappien ehdottomaan rippisalaisuuteen on tilanne, jossa jo-ku yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa ilmaisee yleisen lain mukaan ilmiannettavan rikoksen olevan suunnitteilla. Tällaisia rikoksia ovat joukkotuhon-ta, joukkotuhonnan valmistelu, rikos ihmisyyttä vastaan, törkeä rikos ihmisyyttä vastaan, sotarikos, törkeä sotarikos, kemiallisen aseenn kiellon rikkomisen, biologisen aseenn kiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantaminen, maanpetos, törkeä maanpetos, vakoilu, törkeä vakoilu, valtiope-tos, raiskaus, törkeä raiskaus, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, murha, tappo, surma, törkeä pahoinpitely, ryöstö, törkeä ryöstö, ihmiskauppa, törkeä ihmiskauppa, panttivangin ottaminen, törkeä tuhotyö, törkeä terveyden vaarantaminen, ydinrä-jähdერიkos, kaappaus, 34a 1 luvun 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettu terroristisessa tarkoituksessa tehty rikos, törkeä ympäristön turmeleminen, tör-keä huumausainerikos. Edellä mainituista rikoksis-ta on ilmoitettava, jos ne ovat hankkeilla ja vielä estettävissä. Ilmoitus on annettava myös sille jota vaara uhkaa.

Kirkkohallitus muistuttaa, että rippisalaisuuden murtamiseksi rikoksen on oltava vielä estettävissä ja sen on oltava jokin yllä mainituista rikoksista. Tällaisissa tapauksissa papin ja lehtorin on ensisi-jaisesti kehotettava ripittäytyjää kertomaan asiasta itse, ja vasta toissijaisesti kerrottava asiasta viran-omaiselle. Ripittäytyjää ei tällöinkään saa paljastaa eikä papilla ole oikeutta tai velvollisuutta ilmianneta jo tapahtuneita rikoksia.¹

Kirkkolakiin liittyen oikeustieteen tohtori Sami Mahkonen on pohtinut salassapito- ja ilmoitusvel-vollisuuden välistä suhdetta, josta hän toteaa seu-raavaa: ”Etusijajärjestykseen ei ole olemassa ehdot-toman yksioikoista ratkaisua voimassa olevan lain mukaan. Täten laista puuttuu sellainen yksiselit-teinen yleisnormi, joka ratkaisisi sen kumpi menee toisensa edelle, salassapitovelvollisuus vai ilmoi-tusvelvollisuus. Tämän takia on tyydyttävä toden-tamatta jäävään tulkintasuositukseseen.” Kirjoittaja edustaa sitä kantaa, että lapsen koskemattomuuden suojaaminen on tärkeämpää kuin salassapitovelvol-lisuudesta tiukasti kiinni pysyminen. Näin ollen on

ajateltavissa, että itse kullakin on myös ilmoitusoikeus, mikäli lapsi on joutunut rikoksen kohteeksi. Jos kirkkolain kohtaa 5:2 sovellettaessa ollaan toista mieltä, sillekin löytyy päteviä perusteita. Säännökset ovat epäselvinä valitettavan tulkinnanvaraisia. Itse kukin joutuu ratkaisemaan säännösrivistiriidan siltä pohjalta, minkä kokee olevan moraalisesti, eettisesti tai teologisesti perusteltua. On tyydyttävä tunnustamaan, että lainsäätäjät ei ole ratkaissut mainittua pulmaa yhdellä ja samalla ehdottoman oikealla tavalla. Asiasta on syytä käydä jatkossa keskustelua kirkossa, jotta tasapainotila yhtäältä sallasapitovelvollisuuden ja toisaalta ilmoitusvelvollisuuden välille olisi mahdollisesti saavutettavissa.² Lastensuojelulain viime vuosien muutokset eivät ole poistaneet kysymystä etusijajärjestyksestä.

Piispa Seppo Häkkinen käsittää pappien ja virassa olevien lehtoreiden rippisalaisuuden ehdottomaksi lukuun ottamatta sitä mitä rikoslaissa todetaan: ”Kaikki kirkon työntekijät ovat lastensuojelulain mukaisesti ilmoitusvelvollisia. Ainoa poikkeus on siinä, että papin ja lehtorin kohdalla ilmoitusvelvollisuutta ei synny, jos kysymys on rippissä tai muussa sielunhoidossa saadusta, lasta koskevasta tiedosta. Rippisalaisuus on ehdoton, eikä sitä voida murtaa harkinnalla tai lastensuojelulain 25 § 1 ja 2 momentin tulkinnalla”.³

SELUNHOIDON MÄÄRITTELYÄ

Ripistä ja sielunhoidosta on todettu seuraavaa: ”Rippi ja sielunhoito voivat joskus olla vaikeasti määriteltäviä asioita. – – Sielunhoidollinen keskustelu on yksityisen ihmisen auttamista hänen elämänsä, ihmissuhteitaan ja Jumala-suhdettaan koskevissa kysymyksissä. Se on henkilökohtaista, luottamuksellista keskustelua papin tai seurakunnan muun työntekijän tai maallikon kanssa. Sielunhoidossa yritetään löytää ratkaisuja esimerkiksi vaikeisiin elämäntilanteisiin, ahdistukseen ja uskonnollisiin kysymyksiin”.⁴

Toisen määritelmän mukaan kyseessä on sielunhoito, kun asiayhteydestä tai muutoin papin ja asianosaisen välisestä kanssakäymisestä on päätel-

tävissä, että se on tarkoitettu luottamukselliseksi, tai se on sellaiseksi nimenomaan todettu.⁵ Sielunhoito on papin ja asianomaisten välistä luottamuksellista kanssakäymistä, jonka yhteydessä ei välttämättä ole kyse synnintunnustuksesta tai synninpäästöstä. Käytännöllisen teologian professori Paavo Kettunen, piispa Seppo Häkkinen sekä norjalainen teologi, psykologi ja informaatikko Gunnar Elstad ovat kuvanneet sielunhoidon luonnetta havainnollisesti. Sielunhoitorippi voi olla pitkäaikainen prosessi, jonka tehtävänä on ihmisen auttaminen useiden keskustelujen avulla. ”Anteeksihuoliminen” voi olla osa prosessia. Sielunhoidon taustalla on luottamuksellisen hoitosuhteen syntyminen. Merkittävä toimintaa määrittävä tekijä on uskonnon harjoittaminen.⁶

Häkkinen mukaan rippi tarjoaa suomalaisessa yhteiskunnassa ainoan mahdollisuuden käsitellä elämän syvimpiäkin kriisejä ehdottoman luottamuksellisesti. Kyse ei tällöin ole mekaanisesta toimituksesta, vaan mahdollisuudesta katsoa elämää ja sen totuutta silmästä silmään. Esille nousevat asiat eivät tule rippissä ja sielunhoidossa hyväksytyiksi, sen sijaan ne tulevat kohdatuiksi. Jos on tapahtunut rikos, papin luokse tuleva rikoksen tehnyt ihminen näkee tilanteen ongelmalliseksi. Tässä tilanteessa ei tule ryhtyä ilmiantajaksi, sillä silloin menetetään auttamisen mahdollisuus. Häkkinen kirjoittaa: ”Kun väärä teko on jo tapahtunut, voidaan kysyä, mikä auttaa parhaiten lasta ja on lapsen edun mukainen. Ilmianto johtaisi aikuisen rankaisemiseen. Jos sielunhoitaja puolestaan säilyttää vaitiolovelvollisuutensa, hän voi parhaassa tapauksessa tarjota väärin toimineelle auttamissuhteen, jossa tämä voi käsitellä ongelmansa”. Häkkinen mukaan rippi ei ole ”suihkussa käymistä”, jonka jälkeen elämä jatkuu ”puhtaana” ennallaan, vaan rippi pyrkii elämän parantumiseen ja muuttumiseen. Näin se palvelee parhaimmillaan sekä lapsen että aikuisen edun toteutumista”.⁷

Paavo Kettunen ja unkarilainen Máté Joób ovat kirjoittaneet yhdessä ripistä ja sielunhoidosta. Unkarissakin rippi ymmärretään nykyisin paljon laajempaan kuin pelkkään syyllisyyden tunnustamisena ja synninpäästön julistamisena. Siitä on kehittynyt sekä yleinen, erilaisen hädän kohtaamismuoto että

uskonelämän hoitomuoto. Ripin funktio on lähentynyt sielunhoitoa ja hengellistä ohjausta. Kettunen ja Joób ovat kuvanneet, miten ripille tulijat toivovat entistä enemmän ripin tapahtumista rippituolin ulkopuolella. Heidän mukaansa ripittäytyjät odottavat ripin vastaanottajalta muun muassa luotettavuutta, terapeutisia taitoja, lämpimyyttä, empatiaa ja hyväksytyksi tuleamista. Joób havaitsi ripillä kävijöiden odotusten olevan hyvin samankaltaisia kuin ne ”tekniikat” ja ”apuvälineet”, jotka Carl R. Rogers mainitsee psykoterapeutin ja asiakkaan välisen toimivan vuorovaikutuksen yhteydessä. Kettusen ja Joóbin tutkimusten mukaan autetuksi tuleminen kannalta oli tärkeää, että ripittäytyjän ja ripin vastaanottajan välille muodostui rippisuhde, koska autetuksi tuleminen tapahtuu tässä suhteessa. Hyvä ripin vastaanottaja on hyvä tukea antava (supportiivinen) sielunhoitaja. Asiakkaan tulee voida avautua auttajan ja itsensä edessä. Sielunhoitorippi kantaa ja tukee ripittäytyjää. Se mahdollistaa ongelmien pitkäjänteisen ja syvemmän kohtaamisen.⁸

Kettusen ja Joóbin rippitutkimuksen tulosten perusteella perinteinen määrämuotoinen kertarippi postmodernina edustaa ajallemme tyypillistä lyhytkestoisuutta ja projektiluonteisuutta. Kettusen mukaan kertarippi voisi pahimmillaan olla pelkkä maaginen ja mekaaninen välikappale ongelmien poissiirtämiseksi. Sen sijaan sielunhoito ei hänen mukaansa toimi ”fastfood”-tyyppisesti, vaan sen tarkoituksena on auttaa yhdessä asiakkaan kanssa toimimaan pitkäjänteisesti vaikeuksissa, jotka ovat useimmiten syntyneet vuosikymmenten kuluessa. Päämäärä on elämäkysymysten kokonaisvaltainen käsittely, jossa vuorovaikutus ja rippisuhde ovat keskeisiä. Huomiota kiinnitetään myös tunteiden käsittelyyn. Anteeksiantamus ymmärretään prosessina: synninpäästön sijaan kokonaisuus välittää anteeksiannon. Toteutumismuoto voi olla muun muassa armonvakuutus, rukous, siunaus tai koskettaminen.

Gunnar Elstadin kärjekkäimpien näkemysten mukaan sielunhoidossa pelastuminen on aina tärkeämpää kuin terveys. Hänen mukaansa tärkeämpää on elää oikein kuin elää hyvin. Sielunhoidon päämääränä on siis oppia elämään oikein suhteessa

Jumalaan, lähimmäisiin, omaan itseensä ja luomakuntaan. Tällöin puolueettomuus on mahdollista. Sielunhoito välittää aktiivisesti Raamatun arvoja ja etiikkaa sekä sen todellisuutta ja ihmiskäsitystä myös liikkeessaan terapian alueella. Tällaisen näkemyksen mukaan kirkko tarjoaa sielunhoitoa selvänä vaihtoehtona tavalliselle terapialle eikä sielunhoito ole terapiaan verrattuna vähäarvoisempaa. Sielunhoidon pitää Elstadin mukaan pikemminkin olla ylpeä siitä, että se voi tarjota jotakin enemmän kuin psykologia. Psykkisellä alueella hyvän sielunhoitajan täytyy kyetä tunnistamaan prosesseja, jotka johtavat esimerkiksi sellaisiin päämääriin kuin elämän suurempi mielekkyys, turvallisempi yhteys toisten kanssa tai omien voimavarojen parempi hyödyntäminen. Toivotun päämäärän saavuttaminen vie aikaa.⁹

SELUNHOIDON HISTORIAA

Nykyiset sielunhoidon historian yleisesitykset alkavat usein 1950-luvun yhteiskunnallisesta muutoksesta, eikä yhteyksiä vanhempaan suomalaiseen sie-

-
- 1 Kirkko ja lastensuojeluyö 2007: tausta-aineistoa varhaisesta tukemisesta ja lastensuojelusta seurakunnan työntekijöille. Päivitetty 1.4.2008.
 - 2 Mahkonen 2000, 28–33.
 - 3 Häkkinen 2009.
 - 4 *Kirkko ja lastensuojeluyö* 2007.
 - 5 Helsingin hiippakunnan tuomiokapituli, hiippakuntavaltuuston kokous 1.6.2009, 7§ 2009–00143, Aloite hiippakuntavaltuustolle KL 5:2 §:n muuttamiseksi niin, että siitä poistetaan maininnat sielunhoidosta. Todetaan: ”Säädettäessä uusi kirkkolaki vuonna 1993 hallituksen esityksessä määriteltiin ripin ja sielunhoidon ero: ”Yksityisessä ripissä henkilö haluaa erikseen tunnustaa syntinsä ja saada synninpäästön. Sielunhoidosta on kysymys, kun asiayhteydestä tai muuten papin ja asianosaisen välisestä kanssakäymisestä on pääteltävissä, että se on tarkoitettu luottamukselliseksi, tai se on sellaiseksi nimenomaan todettu.” Vaitiolovelvollisuuden sisältö säilyi samanlaisena kuin vuoden 1964 kirkkolaisissa eikä sen mahdolliseen muuttamistarpeeseen otettu hallituksen esityksessä kantaa”.
 - 6 Elstad 2009; Häkkinen 2009; Kettunen 1989; Kettunen & Joób 2009.
 - 7 Häkkinen 2009.
 - 8 Kettunen & Joób 2009.

lunhoitoperinteeseen saati vuosituhantiseen historiaan tuoda juurikaan esiin. Sielunhoidolla, mielenfilosofialla ja psyyken terapialla on kuitenkin yhteiset juurensa. Filosofialla oli antiikissa käytännöllinen päämäärä: oppilaan tai ”potilaan” parantaminen tai paremmaksi tekeminen. Kohtaaminen tapahtui tapaus tapaukselta, ja siinä oli potilas-lääkärisuhteen ominaispiirteitä. Filosofiasa sen paremmin kuin terapiassakaan ”reseptejä” ei esitetty tai esitetä absoluuttisena totuutena vaan ainoastaan todetaan, että ne toimivat yleensä ja useimmiten jollakin tavalla, mutta joku yksilö voi reagoida toisinkin. Kuva Kristus Parantajasta (*Christus medicus*) on aina kuulunut teologis-historialliseen vertauskuvallisuuteen siinä missä kuva sotivasta Kristus Voittajasta (*Christus victor*) tai oikeutta toteuttavasta Kristus Tuomarista (*Christus iudex*). Tämän päivän suomalainen ”psykokirkko” on pitkän ja polveilevan historiallisen jatkumon tulos, mutta medikaalianalogia on aina kuulunut kristilliseen kielenkäyttöön.¹⁰

Sielunhoidosta puhuttaessa voidaan ottaa esille keskusteleva (*communio*) eli dialoginen ja lahjoittava (*munus*) eli opettava vuorovaikutus. Sokrates on esimerkki keskustelevästä vuorovaikuttajasta kun taas lahjoittavan vuorovaikutuksen tyypillinen edustaja on Jeesus. Sielunhoidon voidaan katsoa edustavan dialogista ”vaihtelouteen” perustuvaa vuorovaikutusta. *Munus*, lahja, on tarkoitettu kaikille eikä se erittele kuulijoita. Viestin tai lahjan antaja ei voi kontrolloida sanomaansa lähetettyään sen. Vastaanottaja on yleisessä sielunhoidossa vapaa tekemään omat valintansa kuulemansa perusteella.¹¹

Dialogiselle sielunhoitomallille ominaista on vallankäyttö. Dialogissa opettajalla tai terapeutilla on seuraava sanoma tai konsti aina valmiina. Vastaanottaja ei välttämättä tiedä, mihin opettaja tai terapeutti pyrkii, eikä opettaja tai terapeutti puolestaan tiedä, mihin keskustelu päättyy. Opettajan ja oppilaan välillä vallitsee epäsymmetria. Dialogiin perustuva sielunhoito on yleensä yksityistä ja salassa pidettävää.¹²

Dialogista vuorovaikutustapaa pidetään kasvatuksellisempänä kuin luennointia. Dialogista vuorovaikutustapaa on usein arvostettu enemmän, kun taas lahjoittavaa vuorovaikutustapaa on pidetty

joissakin suhteissa aidompana. On kysytty, katoaako dialogisessa vuorovaikutuksessa sielunhoidon teologinen ja sisäinen identiteetti sekä käsitys toiminnan aidosta, syvemmästä luonteesta. Dialogisen vuorovaikutuksen erityisongelmana pidetään sitä, että väärässä oleva parantaja voi jatkaa hoitoa pitkään paljastumatta. Läntisessä kirkossa henkilökohtaista sielunhoitoa harjoitettiin lähinnä luostareissa. Sen keskeisiä piirteitä olivat lohdutus ja rohkaisu elämän kärsimyksissä. Läntisessä kirkossa sielunhoito ymmärrettiin pääasiallisesti seurakunnan kaitsennaksi yleisessä merkityksessä, jolloin keskeisiä olivat hallinnolliset, opetukselliset ja kurinpidolliset lähtökohdat.¹³

Historian kuluessa syinä sielunhoitoon ovat olleet kuoleamisen opettelu (*ars moriendi*), uskonnollinen epäily, epätoivo, uskonelämästä vieraantumisen ja hengellinen raskasmielisyys. Sielunhoidon toteuttamismuotoja ovat olleet hengelliset harjoitukset, lohdutus, rohkaisu, kurinpito, ohjanta, opetus, parantaminen, pyhitys ja uskonharjoittaminen. Sielunhoidon lausumattomana lähtökohdana on aiemmin pidetty sitä, ettei terve sielu tarvitse hoitoa. Näin ollen sielunhoidon kohteena ovat olleet ensisijassa sairaat, vangit ja köyhät. Terveet ja tavallisen arjen ongelmista tuskaillevat on jätetty sielunhoidon ulkopuolelle.¹⁴

Suomessa sielunhoitotyö kehittyi voimakkaasti toisen maailmansodan jälkeen, jolloin syntyi muun muassa avioliittoneuvonnan uusi ”työhaara”. Myös ”työnäyt” uudistuivat. Aikaisempi rippiin, yksityiseen ehtoolliseen ja kirkkokuriin painottunut sielunhoito sai terapeuttisemmän neuvottelutyypisen luonteen, mikä soveltui hyvin yhteiskunnalliseen mielikuvaan kansankirkosta. Palveleva puhelin aloitti toimintansa vuonna 1964. Heimer Virkkunen vertasi lääketieteellistä sielunhoitoa ja psykoterapiaa kirkossa harjoitettavaan sielunhoitoon todeten ihmisen hätätilan johtuvan Jumalasta irtaantumisesta. Tällaisessa hätätilassa eivät psykoanalyysi tai lääkärit kyenneet auttamaan vaan helpotusta saatiin kun synti tyhjennettiin Jumalan eteen. Sielunhoidon mielenkiinto kohdistui kaikkeen inhimilliseen hätään. Virkkunen erotti ripin ja ”avautumisen”. Rippi oli Jumalan edessä tapahtuvaa synnin tunnus-

tamista ja sielunhoitajan julistaman synninpäästön vastaanottamista. Avautuminen sen sijaan oli ihmisen edessä tapahtuvaa huolien ja vaikeuksien kertomista henkilölle, joka oli voittanut asianomaisen luottamuksen.¹⁵

Sielunhoidon kirjaaminen rippisalaisuudeksi kirkkolakiin on suhteellisen uusi asia. Piispa Seppo Häkkinen kirjoittaa muutoksesta seuraavasti:

Vaitiolovelvollisuuden laajentaminen koskemaan ripin lisäksi sielunhoitoa otettiin huomioon kirkkolain kodifoinnissa vuonna 1964. Muutosta perusteltiin seuraavasti: ”Komitea on laajentanut papin vaitiolovelvollisuuden koskemaan koko sielunhoidon alaa, koska on tärkeää korostaa tällaisen velvollisuuden olevan kaiken sielunhoidollisen keskustelun edellytysenä. Asiasta on tehty lukuisia aloitteita, joten on ilmeistä, että yleisesti vaaditaan papin itsekuria arkaluontoisessa asiassa”.¹⁶

Sielunhoidon nykykäytäntöä puolustettaessa vedotaan usein siihen, ettei kertariippiä tunneta eikä käytetä. Heikki Koskeniemi kirjoitti jo vuonna 1967, että kirkko itse on aktiivisesti tehnyt ratkaisuja, jotka ovat hävittäneet kertariipin merkityksen. Koskeniemi viittaa muun muassa siihen, että rippiä koskevaa opetusta ja ohjeistusta on paljon karsittu. Koskeniemi kirjoittaa:

Olisi mielenkiintoista selvittää, oliko tarkoitus ehdoin tahdoin poistaa ripin käytännöllinen merkitys armovälineenä vai johtuiko toimenpide siitä, että ripin merkitys itse asiassa oli jäänyt vähiin. Molemmat seikat lienevät olleet vaikuttamassa asiaan. Vaikeaa on kuitenkin ymmärtää tehtyä ratkaisua, jonka tähden on hävinnyt muistutuksen rippistä. — Nyt onkin melkein etsimättä löytynyt eräs vastaus kysymykseen, miksi meillä ei ripittäydyt: rippi on yleisesti tuntematon asia. Tästä armovälineestä on aniharvalla tietoa sen jälkeen kun kirkko itse on tekemänsä päätöksen kautta laannut antamasta siitä opetusta. — Kuka nyt siis saisi päähänsä lähteä tekemään rippiä, vaikka siitä jokin aavistus olisikin, kun koko asia on muuttunut historialliseksi. Ajatellaan, että se olisi yhtä vanhanaikaista kuin jos tahtoisivat valkean virittämiseksi etsiä tuhassa mahdollisesti kytevästä kipinästä, kun tulitikkujakin on. Sopii myös kuvitella, mihin käytännön hankaluuksiin vilpitiön

ripille ilmoittautuja voisi joutua mennessään pastorinsa luo. Hän tuskin voisi olla varma siitä, että hänen toivomustaan ilman muuta ymmärretään. Varmaan se tuntuisi yhtä hankalalta kuin mennä nykyaikaisen tavaratalon talarstuvien osastolta pyytämään esim. kaulinpuuta.¹⁷

SELUNHOITO ANSIOTYÖNÄ JA PAPPI PSYKOTERAPEUTTINA

Espoon perheasiain neuvottelukeskukseen johtaja Timo Sampolahti toteaa perheneuvoja Hannu Päällysahoa koskevassa muistokirjoituksessaan, miten ”viime vuosina sekä sielunhoidosta että psykoterapiasta on tullut professioita”. Erään määritelmän mukaan professio on vahvan ja arvostetun yhteiskunnallisen aseman saavuttanut ammatti. Sielunhoitoa voi harjoittaa ammattina, josta saa toimeentulon (ks. esim. Suomen sielunhoitoterapeutit ry, Matkalla Uuteen sielunhoitoterapeutit ry.). Suojaako rippisalaisuus sielunhoitoterapiaa silloin kun terapeutina toimii pappi? Kirkkolaisissa mainitaan sielunhoito, mutta ei sielunhoitoterapiaa.

On esitetty näkemys, että pappi on aina pappi, vaikka toimisi laillistettuna psykoterapeutina. Pappisuus olisi ensisijaista myös psykoterapiassa. Voiko psykoterapia sisältää sielunhoidon osa-alueen siten, että potilaan kohtaamiseen ja hoitoon sovelletaan tilanteesta riippuen kahta erilaista salassapitovelvoitetta, kahta kirjaamis- tai kirjaamatta jättämisen käytäntöä ja kahta viranomaisvalvontaa (Valvira, tuomiokapituli)?

Helsingin hiippakuntavaltuusto on sivunnut terapian ja sielunhoidon suhdetta seuraavasti ke-
säkuussa 2009: ”Rajanveto-ongelmia saattaa käytännössä syntyä silloin, kun pappi on voinut kuulla

9 Elstad 2009.

10 Saarinen 2003.

11 Emt.

12 Emt.

13 Emt.

14 Emt.

15 Samulin 2007.

16 Häkkinen 2009.

17 Koskeniemi 1967.

asioita yhtä hyvin esimerkiksi ystävänä, tuttavana, sukulaisena, naapurina tai terapeutina kuin papinakin. Aina ei ole selvää, onko asiasta kerrottu hänelle nimenomaan sen vuoksi, että hän on pappi. Toisaalta nimenomaan tutulle papille saattaa olla helpompi kertoa mieltä painavista asioista ja vieläpä mieluiten hiukan epävirallisessa tilanteessa. Tällöinkin asia on saatettu kuitenkin uskoa nimenomaan papille pappina, jolloin kysymys on sielunhoidollisesta ja siten salassa pidettävästä keskustelusta.¹⁸

Piispa Seppo Häkkinen on todennut seuraavasti: ”Myös sielunhoidossa on aina mukana uskonnonharjoittamisen aspekti, joka erottaa papin terapeutista. Tämän vuoksi rippisalaisuudesta ei ole mahdollista sopia eikä papin ole edes ripittäytyjän luvalla mahdollista vapautua ehdottomasta vaito-olovelvollisuudestaan. Salassapitovelvollisuutta ei voi murtaa millään perusteella.”¹⁹

Joka tapuksessa on hämmentävää, että samalla kun sielunhoitoa pyritään voimallisesti kehittämään terapeutiseen ja somaattiseen suuntaan, se halutaan pitää rippisalaisuuden kautta nimenomaan ”kristillisen-hengellisenä” asiana. Esimerkki tällaisesta uudentyypisistä täydentävästä sielunhoidon opetuksesta on Itä-Suomen yliopiston yhteyteen suunniteltu oppiainerajoja ylittäviä tutkimus- ja koulutuskokonaisuus: Sielunhoidon kliininen koulutus ja potilaan kokonaishoito -hanke. Hankkeen tavoitteena on toteuttaa ihmisen kokonaisvaltaisen hoidon opintoja ja tutkimusta teologian, lääketieteen ja hoitotieteen opiskelijoille ja täydennyskoulutuksena kirkon sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille. Tarkoituksena on lähentää ja rikastaa teologian, lääketieteen ja hoitotieteen alueita hoidettavan ihmisen parhaaksi. Opiskelija valmentautuu potilaan kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen (hankkeen vastuullinen johtaja: paavo.kettunen@uef.fi).

Sielunhoidon opetus Itä-Suomen yliopistossa on herättänyt hämmennystä. Teologian suurta osuutta auttamistyön opintojaksolla on arvosteltu (*Helsingin Sanomat* 23.10.2010); kahdestakymmenestä neljästä luentotunnista teologi pitää kymmenen. Kolmen dosentin ja yhden eläkkeellä olevan professorin mielestä ihmiskäsitystä ja etiikkaa tar-

kastellaan luennoilla pääasiassa kapeasta uskonnollisesta viitekehyksestä. Kettunen on vastannut arvostelijoille teologiopetuksen lähtökohdan olevan vakaumuksettoman, akateemisen teologian. Tässä sielunhoidon viitekehyksen ymmärtäminen käy entistä työlämmämmäksi. Maallikon, esimerkiksi lääkärin, on helpompi ymmärtää miten teologinen tiedekunta profiloituu vakaumuksettomaksi vyöhykkeeksi ja pappeus vakaumukselliseksi, mutta samaa siirtymää vakaumuksettomasta vakaumukselliseksi on vaikeampi nähdä sielunhoidon teorias- ja käytännössä rajatummassakin mielessä.

LAPSEN KALTOINKOHTELU

Lapsen lähiympäristön suurimmat uhat liittyvät kaltoinkohteluun, jonka muotoja ovat laiminlyönti, fyysinen väkivalta, ja seksuaalinen hyväksikäyttö sekä tila, jossa lapsesta huolehtiva henkilö seppittää tai aiheuttaa lapselle oireita tai sairauksia. Tarkkoja esiintymislukuja ei ole saatavilla mistään maasta, mutta on arveltu, että rikkaissa maissa laiminlyödään 10 % lapsista, 4–16 % pahoinpidellään fyysisesti ja 5–10 % tytöistä ja 5 % pojista joutuu penetroivan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi.²⁰ Perustarpeiden laiminlyönti on yleisilmaus, jota käytetään kuvaamaan lapsen laiminlyönnin eri muotoja. Lapsen perustarpeisiin kuuluu tarve saada rakkautta sekä fyysisistä ja emotionaalista hoivaa, tulla nähdyksi, kuulluksi ja kunnioitetuksi, saada turvaa ja virikkeitä sekä terveydenhuoltoa ja opetusta.²¹ Emotionaalinen laiminlyönti ja/tai emotionaalinen väkivalta on jonkinasteisesti mukana kaikissa kaltoinkohtelun muodoissa, mutta voi myös esiintyä erikseen ja tällöin useimmiten vaikeasti havaittavana.²²

Lasten kaupallinen seksuaalinen riisto on oman aikamme suuri häpeätahra ja kasvava kansainvälinen ongelma. Lukuisat lapset eri puolilla maailmaa pakotetaan prostituutioon tai pornografiateollisuuden riiston uhriksi, lasten kuvia levitetään internetissä pornografia- ja pedofiliatarkoituksessa ja lapsia myydään kuin tavaraa (trafficking).

Kaltoinkohtelu on sekä sosiaalinen, lääketieteellinen, psykologinen että juridinen ongelma,

jota esiintyy kaikissa maissa ja kaikissa sosiaali-ryhmissä, ja jonka selvittämisessä lastensuojelu on keskeisessä asemassa. Lapsen kaltoinkohtelu on kuitenkin aliraportoitua myös maissa, joissa ilmoitusvelvollisuus on kirjattu lakiin. Tämä johtuu muun muassa siitä syystä että lapsen kaltoinkohtelu on ongelma, joka on helpompi kieltää kuin kohdata. Emotionaalinen koko ongelman kieltäminen koskee myös asiantuntijoita ja ammattitoimijoita.²³

Lapsen ja nuoren seksuaalinen hyväksikäyttö myös kirkon piirissä on saanut paljon huomiota tiedotusvälineissä, mutta muutkin lapsen kaltoinkohtelun muodot voivat vakavasti vaarantaa lapsen kehitystä ellei kukaan puutu tilanteeseen ajoissa. Viimeisten kymmenen vuoden aikana on lisääntyvässä määrin julkaistu tutkimuksia kuritusväkivallan kiistattomista vaurioittavista vaikutuksista.²⁴ Kuritusväkivalta on lapsen kohdistuvan fyysisen väkivallan muoto, jonka jatkumon ääripäässä on vakava fyysinen pahoinpitely. Tutkimusten mukaan krooninen emotionaalinen kaltoinkohtelu vaikuttaa todennäköisesti syvemmin ja pysyvämmiin lapsen käyttäytymiseen ja hänen emotionaaliseen, sosiaaliseen ja kognitiiviseen kehitykseensä kuin muut kaltoinkohtelun muodot.²⁵

Nuoreen kohdistunut kaltoinkohtelu voi tulla ilmi tekijän, uhrin tai kolmannen henkilön sielunhoidon yhteydessä. Pienen lapsen kaltoinkohtelu tulee yleensä ilmi tekijän tai muun henkilön sielunhoidon yhteydessä. Nämä lapset tarvitsevat terveydenhuollon ja lastensuojelun palveluja. Väkivallan aiheuttamat fyysiset vammat paranevat yleensä nopeasti, mutta vamman aiheuttamat psykosomaattiset, psyykkiset ja sosiaaliset seuraukset saattavat säilyä pitkälle aikuisikään asti etenkin, jos kukaan ei ole tilanteeseen puuttanut. Esimerkkejä väkivallan ja laiminlyönnin eri muotojen pitkäaikaisvaikutuksista ovat muun muassa masennus ja itsetuhoisuus, traumaperäinen stressireaktio, ahdistuneisuus, syömishäiriöt, seksuaalielämän häiriöt, persoonallisuushäiriöt, päihdeongelmat ja ihmishuhdehäiriöt.²⁶

Lopputulos lapsen kaltoinkohtelutapauksissa riippuu eri ammattiryhmien pätevydestä riittävän varhain tunnistaa, tutkia, arvioida, hoitaa ja seurata

kaltoinkohdeltuja lapsia, ammattihenkilöiden kyvystä kommunikoida lapsen/vanhempien/muiden huoltajien kanssa, yhteistyötäidoista eri ammattiryhmien kesken, ammattihenkilöiden kyvyistä muuttaa lapsen edun vastaisia päätöksiä, kulttuurin luonteesta (pitääkö se kaltoinkohteluun puuttumista tunnustettuna velvoitteena), ammattihenkilöiden koulutuksesta, jatkokoulutuksesta sekä työnohjauksesta. Lastensuojeluilmoituksen tekemättä jättäminen voi vakavasti vaarantaa lapsen terveyden ja sitä voidaan pitää ammatillisena lapsen laiminlyöntinä, koska voidaan katsoa, että lapsen laiminlyöntiä on myös kaikki se, mitä yksittäisinä ihmisinä teemme tai jätämme tekemättä, mitä eri instituutiot ja yhteiskunta tekevät tai jättävät tekemättä ja mikä suoraan tai epäsuorasti vahingoittaa lapsia ja heidän mahdollisuuksiaan turvalliseen kasvuun.²⁷

KIRKON LAPSITYÖ

Sielunhoito on lähtökohtaisesti osa jokaisen papin perustyötä. Seurakunta- ja sairaalapapit käyvät vuodessa yhteensä noin 100 000 keskustelua. Sielunhoitoon erityisellä tavalla orientoitunut pappi, joka on hankkinut esimerkiksi psykoterapia- tai työnohjaajakoulutusta, ei ilman muuta ole tutustunut tai kouluttautunut myös lapsi- ja nuorisotyöhön, eikä hänellä siten välttämättä ole laajempaa tietoa lasten ja nuorten erityistarpeista. Varsinaiseen lapsi- ja nuorisotyöhön sitoutuneita pappeja on nykyään vaikea saada, mikä on ongelmallista, sillä vuonna

18 Helsingin hiippakunnan tuomiokapituli, hiippakuntavaltuuston kokous 1.6.2009, 7§ 2009-00143, Aloite hiippakuntavaltuustolle KL 5:2 §:n muuttamiseksi niin, että siitä poistetaan maininnat sielunhoidosta.

19 Häkkinen 2009.

20 Gilbert et al. 2009, 373.

21 Dubowitz et al. 1993.

22 Claussen & Crittenden 1991; Glaser 2002; Glaser & Prior 2002.

23 Dubowitz et al. 1993.

24 Gershoff 2002.

25 Miller-Perrin 2009; Farrell-Erickson & Egeland 2002.

26 Söderholm 2006.

27 Saarni 2005; Söderholm 2006.

2008 julkaistussa Kirkkohallituksen toiminnallisen osaston teettämässä kyselytutkimuksessa lasten syrjäytymisestä kävi selkeästi ilmi, että myös seurakunnissa on havaittu syrjäytymisvaarassa olevien lasten määrän kasvu yhteiskunnassa.

Lapsityön papilla on seurakunnassa paljon haasteita, ja hän on merkittävässä roolissa. Lapsityön papin toimenkuvaan kuuluu muun muassa yhteistyössä tukiryhmien kanssa suunnitella, kehittää ja valvoa sekä ohjata ja tehdä lapsityötä sen eri muodoissa ja niveltää se osaksi seurakunta- ja jumalanpalveluselämän kokonaisuutta, hankkia lapsityössä tarpeellinen vapaaehtoistyövoima ja huolehtia sen koulutuksesta, varustamisesta ja ohjauksesta, seurata lapsityön kehitystä ja toimia yhteistyössä kunnallisen päivähoidon ja koulutoimen ja alan muiden organisaatioiden kanssa ja toimia työalansa asiantuntijana sekä vastata sen sisäisestä ja ulkoisesta tiedotuksesta. Seurakunnan lapsityöhön osoitetun papin tehtävänä on kehittää lapsityötä ja osallistua strategiseen suunnitteluun, osallistua koulutus suunnitelmien laatimiseen ja lapsityötiimin kokouksiin. Lapsityön pappi rohkaisee ja innostaa muita työaloja ja pappeja olemaan lasten ja perheiden pappeja. Hän toimii teologisena asiantuntijana lapsi- ja perhetyössä, toimii lasten ja perheiden puolestapuhujana seurakunnassa ja yhteiskunnassa, pitää esillä seurakunnan työyhteisössä ja luottamuselimissä päättäjille lasten ja perheiden tarpeita ja kysymyksiä, luo yhteistyösuhteita alueen muihin lapsi- ja perhetyön verkostoihin ja luo ja vahvistaa omalla toiminnallaan seurakunnan alueella lapsityöstävällisempää yhteisöä.²⁸

ALOITE KIRKKOLAIN MUUTTAMISEKSI

Huopalahden seurakuntaneuvosto teki 6.4.2009 aloitteen kirkkolain KL 5:2 muuttamisesta siten, että siitä poistetaan sanat ”tai muuhun sielunhoitoon”. Seurakuntaneuvoston varapuheenjohtaja jätti aloitteesta kirjallisen erivän mielipiteen. Helsingin hiippakuntavaltuusto päätti jättää aloitteen raukeamaan.

Hiippakuntavaltuuston aloitteen arvioinnissa mainittiin muun muassa, että ”yhteiskunta tarvitsee toimiakseen ’varaventiilin’, ”edes tärkeimpään

rikokseen syyllistynyttä ei ole haluttu sulkea kokonaan yhteiskunnan ulkopuolelle”, ”sielunhoidollisten keskustelujen rajaaminen rippisalaisuuden ulkopuolelle tosiasiallisesti marginalisoi rippisalaisuuden merkityksen”, ”pidättyvyyttä tietojen levittämisessä on syytä noudattaa myös sellaisissa asioissa, jotka eivät kuulu ripin tai muuten vaitiolovelvollisuuden piiriin”, ”ammattisalaisuuksien ja niihin liittyvien luottamussuhteiden suojaa palvelevat todistamiskiellot perustuvat ihmis- ja perusoikeusnormeihin ja niiden suojeleobjektina on yksityisen ihmisen salaisuuspiiri” ja ”papin vaitiolovelvollisuuden perusta on palautettavissa paitsi luottamuksellisen hoitosuhteen luomiseen, myös uskonnon harjoittamiseen”.²⁹

Seurakuntaneuvoston varapuheenjohtajan kirjallisessa erivässä mielipiteessä 16.4.2009 tuotiin esiin muun muassa seuraavia asioita:

Papin virka on hengellinen virka, jonka erityisluonteeseen kuuluu muun muassa ehdoton vaitiolovelvollisuus. — Sielunhoidollisten keskustelujen luottamuksellisuuden murtaminen tai kaventaminen aiheuttaisi merkittävän vahingon. Jos luottamuksellisuus murretaan, seurauksena on, että suuri osa sielunhoidollisia keskusteluja ei enää nautikaan ehdottoman vaitiolon suoja. Luottamuksellisuuden vaarannuttua moni avun tarvitsija ei rohkenisi etsiä apua papilta, ja paljon inhimillistä hätää saattaisi jäädä seurakunnissamme kohtaamatta. Pappeja kohtaan tunnetun luottamuksen horjuessa myös koko kirkkomme menettäisi arvostusta. — Ripin ja muun sielunhoidon rajaa on vaikea määrittää. Siksi vaitiolovelvollisuuden on taattava ehdoton luottamuksellisuus kaikissa sielunhoidollisissa keskusteluissa.

Eriävässä mielipiteessään seurakuntaneuvoston varapuheenjohtaja viittaa Kirkkohallituksen aineistoon *Kirkko ja lastensuojelutyö* (<http://www.evl.fi/KirkkojaLastensuojelutyö.pdf>). Varapuheenjohtaja esitti kantanaan, että KL 5:2 säilytettäisiin ennallaan.

Kirkkohallitus on esittänyt ohjeissaan esimerkiksi siitä, miten tulisi toimia tilanteessa, jossa nuori kertoo seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Ehdotetun mukaan papin tulee ensisijaisesti kehottaa nuorta

kertomaan asiasta sellaiselle työntekijälle, joka voi tehdä lastensuojeluilmoituksen: ”Rippikoululainen uskoutuu rippipapille ja kertoo, että isä käyttää häntä seksuaalisesti hyväksi. Koska kyse on rikoslain mukaan ilmiannettavasta rikoksesta ja koska on oletettavissa, että hyväksikäyttö jatkuu tulevaisuudessakin, papin tulee pyytää rippikoululaista itse tekemään lastensuojeluilmoitus tai kertomaan asiasta muille työntekijöille tai viranomaisille, joilla on yksiselitteinen velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus. Mikäli rippikoululainen ei halua tai kykene näin toimimaan, papin on ilmoitettava lastensuojeluviranomaisille riittävän yksilöidysti (esimerkiksi nimi ja osoite), että nuori on vaarassa joutua rikoksen (tässä esimerkkitapauksessa lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön) uhriksi. Muuta ei tarvitse eikä saa kertoa. Luonnollisesti hyvään sielunhoitoon kuuluu, että nuorta ei jätetä tämänkään jälkeen yksin, vaan pyritään auttamaan häntä kaikin tavoin”.³⁰

Sekä sosiaali- ja terveydenhuollossa että kirkossa salassapitovelvollisuudesta on määrätty tarkasti. Mahdolliset satunnaiset väärinkäytökset, jotka tuskin koskaan ovat täysin estettävissä (juoruilu tai järjestelmien tietojen pilkkiminen uteliaisuudesta), eivät saisi olla esteenä kirkkolain muutokselle tai tarkennuksille haettaessa lapsen ja nuoren etua. Helsingin hiippakuntavaltuuston kannanotto saa vakavasti miettimään, katsotaanko valtuustossa sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan olevan laajasti ja yleisesti epäluotettavaa ja siten epäesimerkillistä?

Hiippakuntavaltuuston käyttämä käsite ’varaventiili’ tuntuu sekin epäasialliselta samoin kuin ajatus joutumisesta kokonaan yhteiskunnan ulkopuolelle. Silloin kun rikoksesta epäilty todetaan syylliseksi ja hän saa tuomion tai päinvastoin rikos-epäily osoitetaan aiheettomaksi, henkilö ei välttämättä mieli ”yhteiskunnan ulkopuolelle” joutumista, vaan saattaa sen sijaan tuntea suurta helpotusta joko epäilystä vapautumisesta tai tuomion suorittamisesta. Tästä lastensuojelulla ja terveydenhuollolla on käytännön kokemusta.

Välilliseen auttamiseen tulee suhtautua kriittisesti. Lapsen ja nuoren välillinen auttaminen vaatii

aivan erityistä taitoa. Kokematon auttaja saattaa samaistua lapsen ja nuoren sijasta kohtaamansa aikuisen vaikeaan tilanteeseen, ja tahattomasti ja hyvässä uskossa saattaa ajaa etupäässä aikuisen etua. Ymmärtävä kuunteleminen väärin käsitettynä voi johtaa siihen, ettei aikuisen ja lapsen epätasa-arvoa eikä lapsen ja nuoren kärsimystä havaita. Lapseen ja nuoreen kohdistuva tuhoava vallankäyttö ei lopu. On hyvä muistaa sekin, että auttaja voi joskus kuulla niin järkyttäviä asioita, ettei hän kykene uskomaan kuulemaansa.

Kirkkohallituksen esittämä esimerkki seksuaalisesti hyväksikäytetyn nuoren kohtaamisesta ei ota riittävästi huomioon olemassa olevaa tietoa lapsen ja nuoren psyykkisestä kehityksestä. Nuori voi kokea esimerkissä esitetyn papin menettelytavan mitätöivänä. Hän voi luulla kerrotun asian olevan papille liian vaikea ja pelottava, ja saattaa kokea, ettei häntä haluta auttaa tai häntä ei uskota. Nuori tulee papin luo saadakseen apua ilman ehtoja. Hän ei odota hakevansa omassa asiassaan itselleen ”asianajovaltakirjaa”. Nuori saattaa kokea joutuneensa umpikujaan. On tunnettua, että hyvin vaikeasta asiasta saatetaan avautua vain yhden ainoan kerran ja yhdelle vastaanottajalle.

Yhtä hyvin kuin sosiaali- ja terveydenhuollossa myös kirkossa tarvitaan osaamisen puutteiden tunnustamista. Sosiaali- ja terveydenhuollossa on jouduttu toteamaan, miten määrätietoista ponnistelua huolimatta monet asiat sujuvat yhä kangerrellen eri toimialoilla ja viranomaisyhteistyössä lastensuojelukysymyksissä. Yhdessä opeteltavaa riittää pitkälle tulevaisuuteen. Niukka tilastotieto viittaa samankaltaiseen tilanteeseen myös kirkossa. Lastensuojeluilmoituksia tehdään tai osataan tehdä vähän. Vuonna 2008 (tilasto: sosiaalivirasto, tammi-

28 Holopainen et all. 2006. *Seurakunnan lapsityön kehittämishaasteita ja johtamiseen liittyviä vastuita ja tehtäviä.*, Helsingin hiippakunta 12/06, Kirkon lapsityön teologit, muistio.

29 Helsingin hiippakuntavaltuuston kokous 1.6.2009 7§2009-00143. Aloite hiippakuntavaltuustolle KL 5:2§:n muuttamiseksi niin, että siitä poistetaan maininnat sielunhoidosta. Esittelijä: tuomiokapituli.

30 *Kirkko ja lastensuojelutyö* 2007.

lokakuu/Helsinki) lastensuojeluilmoituksia kirkon piiristä oli 19 kappaletta eli 0,2 % ilmoituksista kun esimerkiksi vapaaehtoisjärjestöiltä tuli 54 ilmoitusta eli 0,5 %. Eniten ilmoituksia tulee poliisitoimelta 32,8 %, vanhemmilta/hooltajilta 16,2 %, naapurilta tai muulta yksittäiseltä henkilöltä 9,9 % sekä sairaalalta 7,7 %. Yhteensä ilmoituksia mainittuna ajanjaksona oli 10 028 kappaletta.

SIELUNHOIDON ASEMA TULEVAISUUDESSA

Mielipidekirjoituksessaan *Helsingin Sanomissa* 17.5.2010 kirkkoherra Hannu Vapaavuori yhdessä tämän artikkelin kirjoittajan kanssa ovat todenneet, että sielunhoidon epätasällisen määrittelyn vuoksi käytännössä kukin pappi joutuu itse määrittelemään käsitteen sisällön. Tällöin mikä tahansa kahdenkeskinen keskustelu voi tulla ”varmuuden vuoksi” rippisalaisuuden piiriin. Suuren liikkumavaran vuoksi lapsen ja nuoren kaltoinkohtelu saattaa jäädä huomioimatta. Tämän vuoksi rippi ja sielunhoito tulisi erottaa toisistaan. Rippi on kirkollinen toimitus, jossa ripittäytyjä ja ripin vastaanottaja ovat Jumalan kasvojen edessä ja vastuussa yksin hänelle. Sielunhoito on luonteeltaan toisenlaista. Se voi olla luottamuksellista keskustelua ihmisen elämäntilanteesta. Siihen liittyy myös papin vastuu ihmisistä, joiden elämään keskustelijan toiminta ja käyttäytyminen vaikuttavat.

Myös kirkon perheasiain johtajan (Kirkkohallitus) Martti Eskon mielestä ripin ja sielunhoidon kytkentä olisi arvioitava uudestaan kirkon perheyön, perheneuvonnan sekä lasten ja nuorten turvallisemmän kasvutaustan takaamiseksi. Hänen mukaansa tuntuisi tärkeältä uudistukselta, että sielunhoidollinen keskustelu poistettaisiin rippisäädöksiä koskevasta lainkohdasta.³¹ Myös Lapsiperheperheneuvonnan asiakkaana -työryhmä tuo esille ripin ja sielunhoidon käsitteiden välisen eron. Se ehdottaa vaihtolo- ja ilmoitusvelvollisuuden ristiriidan ratkaisumahdollisuudeksi määrämuotoisen ripin ja sielunhoidollisen keskustelun erottamista toisistaan. Tällöin olisi mahdollista säilyttää määrämuotoinen rippi instituutiona, johon kuuluu ehdoton vaihtolo-

velvollisuus. Muut sielunhoidolliset keskustelut olisivat sen sijaan sellaisia, joihin sovellettaisiin tilannekohtaista eettistä harkintaa ja lastensuojelulakiin perustuvaa ilmoitusvelvollisuutta.³²

Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio on kiinnittänyt huomiota sielunhoidon erikoiseen asemaan ja todennut, että ”kirkon piirissä sovellettava rippisalaisuus saattaa muodostua esteeksi lastensuojeluilmoituksen tekemiselle. Sen laajuus riippuu ratkaisevalla tavalla siitä, miten laajaksi rippi tai sielunhoito kulloinkin ymmärretään”. Oikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota myös mahdollisiin ongelmiin ilmoitusvelvollisuuden toteutumisessa kirkon perheasiainneuvonnassa. Hänen näkemyksensä mukaan lapsen turvallisuutta ja koskemattomuutta koskevan perus- ja ihmisoikeuden toteutumisen kannalta olisi parempi, että ilmoitusvelvollisuus koskisi myös perheasioiden sovittelijaa. Kirjoituksessaan hän ajattelee erityisesti tilannetta, jossa sovittelijan tietoon tulee puolisoitten välisessä sovittelussa sellainen perheväkivalta, että ilmoituksen tekemisen edellytykset täyttyvät. Perheväkivaltaa ei sovittelun varjollakaan tulisi hänen mukaansa suvaita lapsen turvallisuuden kustannuksella.³³

Kirkkolainlaatiija olettaa, että sielunhoitoa hakeva tarvittaessa noudattaa papin kehotusta ja omaloitteisesti hakeutuu yhteistyöhön lastensuojelun ja poliisin kanssa. Oikeudellisesta näkökulmasta on kysyttävissä, voiko jokin taho velvoittaa henkilön ilmiantamaan itse itsensä? Sielunhoidon ensisijaisuutta kertariippiin nähden on perusteltu sillä, että tarvitaan aikaa muun muassa henkilön terveydentilan arviointiin: onko henkilö niin terve, että hän kykenee aidosti ripittäytymään? Voidaan kysyä, mitä valmiuksia papilla on arvioida sielunhoitoon hakeutuvan terveydentilaa, esimerkiksi sitä, onko sielunhoitoon hakeutuvan syällisyys ”tervettä” vai neuroottista? Anteeksiantoa ei professori Paavo Kettusen mukaan (HS 23.5.2010) voi julistaa neuroottiseen syällisyyteen, häpeään, itsetunto-ongelmiin tai seksuaaliseen hyväksikäyttöön, vaan ne vaativat käsittelyprosessin.

Maallikot voivat puhua keskenään sielunhoidollisesti. Vaikka heillä lakien mukaan onkin velvollisuus tai oikeus lastensuojeluilmoituksen tekemi-

seen tarvittaessa, niin kyseessä olevan ilmoituksen tekeminen ei ole tässäkin asiayhteydessä osoitautunut ongelmattomaksi. Maallikko on saattanut pitää käymänsä sielunhoitokeskustelun ehdottoman luottamuksellisena ja omassa mielessään rinnastanut itsensä pappiin. Tässä tapauksessa ”rippi ja anteeksiantamus” eivät ole aina johtaneet hyvään lopputulokseen. Toimittaja Katja Kuokkanen kirjoitti *Helsingin Sanomissa* tammikuussa 2010 erään maallikkosaarnaajan vuosia jatkuneesta lastenlastensa hyväksikäytöstä. Anteeksiantamus ei lopettanut seksuaalista riistoa vaan päinvastoin. Lapsia jopa kehoitettiin vaikenemaan, koska asia kerran oli jo annettu anteeksi. Kirjoituksen mukaan fyysinen kurittaminen oli yksi keino vahvistaa lasten tahtoa ”antaa anteeksi”.³⁴ Vastuukysymykset sielunhoidossa ovat monimutkaisia. Jos kirkossa valistuksen keinoin tai valistuksesta huolimatta ei saada maallikoita noudattamaan lakia, on syytä miettiä sielunhoidon rippisalaisuusluonnetta ja kirkkolainsäädäntöä uudelleen tästäkin näkökulmasta.

Historiallisesti katsoen ja nyky muodossaan sielunhoidossa käytetyt lähestymistavat ja menetelmät voidaan merkityksellisellä tavalla rinnastaa psykologiassa ja lääketieteessä sekä erityisesti psykiatriassa, psykoterapiassa ja työnohjauksessa käytettyihin lähestymistapoihin ja menetelmiin. Olisi luontevaa, että sielunhoitoa koskeva vaitiolovelvollisuus olisi samanlainen kuin vaitiolovelvollisuus terveydenhuollossa. Samoin kuin terveydenhuollossa myös kirkon piirissä sielunhoidossa voi tulla ilmi vakavaa lasten ja nuorten kaltoinkohtelua. Tämä pitää osata ja voida tunnistaa, ja siihen on kyettävä puuttumaan.

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN ALOITE RIPPIASIASSA

Sosiaali- ja terveysministeriön taholta on aloitettu keväällä 2010 keskustelut evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen kirkon kanssa kysymyksestä, miten mainitut kirkkokunnat voisivat paremmin puuttua rippissä mahdollisesti ilmi tulevaan lapsen ja nuoren seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Kirkkokunnat ovat luvanneet selvittää asiaa omalla tahollaan ja

kertoneet muun muassa halustaan ensin selvittää, miten kysymys on ratkaistu muissa Pohjoismaissa. Norjassa rikoslaki muuttui kesällä 2010 siten, että lakimuutoksen jälkeen pappienkin ilmoitusvelvollisuus ohittaa poikkeuksetta rippisalaisuuden.³⁵

Rippisalaisuutta on pidetty ongelmallisena ensisijaisesti lapsen ja nuoren seksuaalisen hyväksikäytön tapauksissa. Ongelma on kuitenkin paljon laajempi. Rippisalaisuus voi estää lastensuojeluilmoituksen tekemisen eri tyyppisestä, joskus kuolemaankin johtavasta lapsen kaltoinkohtelusta. Myös tämä asia tulisi nyt käytävissä keskusteluissa muistaa.

KIRJALLISUUS

CLAUSSEN A. H., CRITTENDEN P. M.

1991 ”Physical and Psychological Maltreatment: Relations among Types of Maltreatment”. *Child Abuse & Neglect* 15, 5–18.

DELL P. F.

1989 ”Violence and the Systemic View: The Problem of Power”. *Family Process* 28,1:1–1411.

DUBOWITZ H., BLACK M., STARR R. H., ZURAVIN S.

1993 ”A Conceptual Definition of Child Neglect”. *Criminal Justice and Behaviour* 20, 8–26.

ELSTAD G.

2009 *Sielunhoito*. Kauniainen: Perussanoma.

FARRELL ERICKSON M, EGELAND B.

2002 ”Child Neglect”. *The APSAC Handbook on Child Maltreatment*. Eds. Myers JEB., Berliner L., Bierre L., Hendrix C. T., Jenny C., Reid T. A. Thousand Oakes, CA: Sage Publications, 3–20

GERSHOFF E. T.

2002 ”Corporal Punishment by Parents and Associated Child Behaviours and Experiences: A Me-

31 Häkkinen 2009, 299, viite 59.

32 Häkkinen 2009.

33 Paunio & Kurki-Suonio 2006. ”Viranomaisten ilmoitusvelvollisuus salassapitosäännösten valossa”. Lapsi, perheväkivalta ja viranomaisen vastuu. Oikeusasiamiehen erilliskertomus eduskunnalle 2006:43-44

34 Kuokkanen 2010, ”Usko peitteli pahat teot”.

35 Kuokkanen 2010, ”Norjassa lapsen etu ohitti papin oikeudet”.

- ta-analytic and Theoretical Review”, *Psychol Bull* 128, 439–579.
- 2008 ”The Report on Physical Punishment in the United States; What Research Tells Us About Its Effects on Children”. *Columbus, OH: Center for Effective Discipline*, 7–56 <http://www.phoenixchildrens.com>. 21.3.2010
- GILBERT R., KEMP A., THOBURN J., SIDEBOTHAM P., RADFORD L., GLASER D., MACMILLAN H.
- 2009 ”Recognising and Responding to Child Maltreatment”. *Lancet* 363, 167–180.
- GLASER D.
- 2002 ”Emotional Abuse and Neglect (Psychological Maltreatment): A Conceptual Framework”. *Child Abuse & Neglect* 26, 697–714.
- GLASER D., PRIOR V.
- 2002 ”Predicting Emotional Abuse and Neglect”. *The Early Prediction and Prevention of Child Abuse: A Handbook*. Eds. Browne K.D., Hanks H., Stratton P., Hamilton C. Chichester: John Wiley & Sons.
- HOLOPAINEN J., KILPELÄINEN P., KUPIAINEN A., LAAKSO S., SOTAMAA I., VUORELMA P., PARTANEN T., HEINONEN L.
- 2006 *Seurakunnan lapsityön kehittämishaasteita ja johtamiseen liittyviä vastuita ja tehtäviä*. Helsingin hiippakunta 12/06, Kirkon lapsityön teologit, muistio.
- HÄKKINEN S.
- 2009 ”Aika vaieta ja aika puhua”. *Teologinen Aikakauskirja* 114, 290–305.
- KETTUNEN P.
- 1998 *Suomalainen rippi*. Helsinki: Kirjapaja.
- KETTUNEN P. & JOÖB M.
- 2009 ”Suomalainen ja unkarilainen rippi”. *Teologinen Aikakauskirja* 114, 47–65.
- KOSKENNIEMI H.
- 1967 *Hukattu aarre*. Helsinki: Kirjapaino OY Lause.
- KRUG EG., DAHLBERG LL., MERCY JA., ZWI AB., LOZANO R.
- 2005 *Väkivalta ja terveys maailmassa*. WHO:n raportti. Jyväskylä: Gummerus.
- KUOKKANEN K.
- 2010 ”Norjassa lapsen etu ohitti papin oikeudet”. *Helsingin sanomat* 1.8.2010.
- KUOKKANEN K.
- 2010 ”Usko peitteli pahat teot”. *Helsingin Sanomat* 10.1.2010.
- MAHKONEN S.
- 2000 ”Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja laki”. *Joka viettelee yhden näistä pienimmistä... Lasten seksuaalisen hyväksikäytön ennaltaehkäisy ja kirkon vastuu*. Helsinki: Kirkkohallituksen monistamo, 28–33.
- MILLER-PERRIN CL.
- 2009 ”Parental Physical and Psychological Aggression: Psychological Symptoms in Young Adults”. *Child Abuse & Neglect* 33, 1–11.
- MINTY B., PATTINSON G.
- 1994 ”The Nature of Child Neglect”. *British Journal of Social Work* 24, 733–747.
- PAUNIO R-L., KURKI-SUONIO K.
- 2006 ”Viranomaisten ilmoitusvelvollisuus salassapitosäännösten valossa”. Lapsi, perheväkivalta ja viranomaisen vastuu. Oikeusasiamiehen erilliskertomus eduskunnalle 2006, 43–44.
- SAARNI S. (TOIM.)
- 2005 *Lääkärin etiikka*. Helsinki: Suomen Lääkäriliitto.
- SAARINEN R.
- 2003 ”Sielunhoidon teologianhistoriaa”. *Teologinen Aikakauskirja* 108, 401–421.
- SAMULIN H.
- 2007 *Suurkaupungin rippituoli: Palvelevan puhe-
limen synty ja toiminaan alkaminen*. Käytännöllisen teologian sivulaudatututkimus, Helsingin yliopisto.
- SÖDERHOLM A.
- 2008 ”Child Neglect: Definitions, Causes, Consequences and Interventions”. Keynote Speech on the Fifth Nordic Congress on Child Abuse and Neglect 18–21 May 2007, Reykjavik.
- SÖDERHOLM A.
- 2006 ”När barn far illa”. *Finska Läkaresällskapetets Handlingar* 2, 23–35.
- SÖDERHOLM A, HALILA R, KIVITIE-KALLIO S, MERTSOLA J & NIEMI S. (TOIM.)
- 2004 *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim.
- TAVAST T.
- 2008 Lastensuojelun haasteet ja vaitiolovelvollisuus. *Crux* 2/2008, 36–38.
- WORLD HEALTH ORGANISATION.
- 2006 *Preventing Child Maltreatment: A Guide to Taking Action and Generating Evidence*. Geneva WHO.